
Globální myšlení, problémy a politika

Vojtěch Mencl

Člověk existuje na této planetě téměř půl milionu let, ale celistvý rozměr Země objevil až na přelomu 15. a 16. století. Totální svět nabídl národům evropské civilizace nejprve kořist v podobě záplavy monetárních kovů a později i velmi ziskových trhů. Právě to urychlilo kapitálovou akumulaci jejich ekonomik, a tím i start průmyslové revoluce, která tuto civilizaci dotvořila a zahájila moderní dobu, v níž stále ještě žijeme. Během této doby došlo nejen k proměnám industriálních revolucí, ale i ke gigantickým válečným katastrofám. Nově vzniklé imperiální mocnosti však vytvořily i světový trh a jakousi historicky dočasnou vzájemnou politickou rovnováhu rozdělující mezi ně země, které dnes označujeme jako chudý světový Jih.

Je jisté, že i tato sféra světové periferie se pod vlivem vln technologických a civilizačních přeměn začala proměňovat. Vzájemné vazby světa se tím stávaly stále nepřehlednějšími a bylo jen málo těch, kteří dospěli k názoru, že nastal čas, kdy lidstvo jako celek už nemůže být jen abstraktním pojmem, ale buď se přemění v integrovaný ekonomicko-politický subjekt, zodpovědný za stabilní řád naší planety, anebo zahyne v chaosu dějinné živelnosti. Tuto alternativu vyslovil již na počátku našeho století indický moralista Vivekananda. Podobný názor zastávali socialističtí internacionalisté a mnozí vědci dvacátých let (G. Friedmann, Coudenhove-Kalergi aj.).

Globální myšlení

Avšak teprve v desetiletích, která následovala po roce 1945, se globální myšlení rozvíjelo do nového rozsahu. Příčin bylo několik.

Na *prvním místě* by asi bylo třeba uvést skutečnost, že se v této době podařilo ustavit Organizaci spojených národů. Na rozdíl od neúspěšné předválečné Společnosti národů poskytla tato organizace nejen stálé fórum pro konání pravidelných mírových setkání národů, ale zároveň se stala i postupně se prosazujícím zdrojem vznikání, dotváření a jisté garance mezinárodního práva. Stejně důležité bylo i to, že řada specializovaných institucí OSN (ILO, FAO, UNESCO, WHO, BIRD, ILEA aj.) a na ně navazující projekty (např. UNCTAD, UNIDO, NOEI) prokázaly účelnost snah o globalizaci jednotlivých směrů světové politiky a soustavně podněcovaly hledání stále nových podnětů a účelnějších opatření, která vytvářela komunikační prostor pro vědecký výzkum.

Druhým stimulem pro globální myšlení a pro hledání mezinárodního konsenzu bylo poznání, které vzešlo z mrazivého pocitu, jež si svět uvědomil v říjnových dnech roku 1962, kdy v tzv. kubánské krizi unikla naše planeta jen o vlas jadernému holocaustu. Tehdy nejen obě supervelmoci, ale i další země světa pochopily, že v době, kdy existují raketové nukleární zbraně, nemůže už být světová válka jen „pokračováním politiky jinými prostředky“. Tehdy dostala studená válka oboustranně nepřekročitelné mantinely, které nakonec přes mnohé dílčí výkyvy vedly v polovině osmdesátých let k jejímu zmírnění a později i k jejímu konci. Tím byl vytvořen základní konsenzus světových velmocí a s ním i prostor pro nový politický rozměr globálního myšlení.

Třetí důležité podnět pro to, co dnes označujeme jako ideu globalismu, se začal prosazovat už na počátku sedmdesátých let. V té době si národy začaly uvědomovat, k jakým

znepokojivým demografickým trendům a z nich vyplývajícím důsledkům dospívá na sklonku tohoto století náš svět. Tehdy pozvedli svůj hlas zejména vědci sdružení v Římské klubu (především manželé Meadowsovi), jehož souhrnná zpráva Stop růstu naznačila hrozivé konsekvence skutečnosti, že jen za toto století vzroste lidská populace z 1,5 miliardy v roce 1900 na 6 miliard v roce 2000. Toto téma začala projednávat světová konference OSN, pořádaná v roce 1974 v Bukurešti, kde byl vypracován základní koncept možných preventivních opatření. Na základě zmíněné zprávy manželů Meadowsových i varování dalších vědců začala po celém světě vznikat ekologická hnutí a později též politické strany, které často prostřednictvím velmi viditelných akcí zahájily boj proti znečišťování řek a moří, proti ničení lesů a pralesů, rostlinných a živočišných druhů a světového genofondu.

Za čtvrtý důležitý zdroj rozvoje globálního myšlení mnozí právem považují i rozvoj počítačových technologií, jenž nastal na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let. Jejich užití a vzájemné propojení umožnilo koordinaci výzkumů jednotlivých center společenských věd, takže vznikla možnost rychle, přehledně a stále úplněji modelovat dynamickou spleť mnoha nerovnoměrně se rozvíjejících faktorů a trendů globálního vývoje. Tak bylo možné identifikovat různé scénáře prognóz budoucnosti a formulovat celkové závěry.

K novému docenění globálního přístupu však přispěly i nečekané ekonomické potíže, které provázely konec studené války a vyústily v hlubokou světovou recesi let 1990–1993. Její řešení se spatřovalo v novém otevření světových trhů, což vyvolalo rozsáhlá obtížná jednání o Uruguayském kole GATT. Nakonec se v roce 1994 dospělo k celosvětově ekonomicky vyladěnému kompromisu, jenž respektoval nejen zájmy jednotlivých států a integračních seskupení, ale i globální mnohotvárnost rovnováhy světové ekonomiky.

Bylo by možné zde uvést i další impulzy, ale snad i to, co již bylo naznačeno, opravňuje k závěru, že globální myšlení – anebo jak se někdy říká idea globalismu – nevzniklo jako následek jakéhosi „zvěstování“, které by dalo světu novou ideologii, nebo jako dílo jakéhosi „geniálního filozofického klasika-zakladatele“. Vznikalo tedy postupným poznáváním ve sféře společenských a přírodních věd a zároveň vzešlo i z nové politické praxe, reagující na složité proměny na sklonku našeho století.

Globální myšlení nemá tedy ani svou bibli, ani manifesty, ani jednotící dogmata, ale zato disponuje rozsáhlým souborem vědeckých prací.¹ Jeho základní myšlenkou je: uzpůsobit tok života naší i budoucích generací k přijímání cílevědomých opatření, která by předcházela katastrofám, o nichž víme, že by jinak v budoucnu s největší pravděpodobností nastaly.

Díky své závažnosti proniká tato idea se stále větším důrazem na všechna nadnárodní fóra. Uvedu jen několik příkladů. Od zmíněné konference o populačních problémech, konané v roce 1974 v Bukurešti, došlo o deset let později k jejímu pokračování v Mexico City a v loňském roce v Káhíře. Neméně významnou roli sehrála rovněž světová konference OSN o životním prostředí a rozvoji v červnu 1992 v Riu de Janeiru, která přijala tři základní rezoluce: Chartu Země, Agendu 21 a Deklaraci o trvale udržitelném rozvoji všech typů lesů. V lednu minulého roku projednával globální problémy summit ekonomických myslitelů a podnikatelů v Davosu, krátce nato proběhlo jednání v Marakeši, které „doladilo“ dohody GATT. V červenci téhož roku se v Neapoli konal summit G-7, projednávající globální důsledky problémů nezaměstnanosti, a v téže době se v Ženevě uskutečnila přípravná jednání na letošní summit o sociálním vývoji, který se uskutečnil v březnu v Kodani. V říjnu minulého roku projednávali ve Washingtonu delegáti FAO prognózu potravinového vývoje a v listopadu se uskutečnila konference OSN o boji proti terorismu a organizovanému zločinu.

Každé z těchto jednání posunulo poznání problémů našeho světa do nové roviny a naznačilo cesty obnovování stále narušované rovnováhy mezi zrychlujícím se rozvojem naší civilizace a potřebou humanizace všelidských vztahů.

Dynamické faktory diskontinuity globální nerovnováhy na přelomu tisíciletí

Jak známo, představují ekologická hnutí nejčastější a největší proud ekologických iniciativ. Právem poukazují na ničení planktonu ve světových oceánech, na znepokojivý stav lesů, jichž zbývá v neporušené podobě už jen 52 % (v Evropě jen 16 %) oproti stavu v roce 1900, na vymírání živočišných druhů apod. Tato hnutí jsou jistě volajícím svědomím naší doby, ale přesto většinou odrážejí jen viditelnou část ledovce globálních problémů.

Úkolem naší doby a zejména soudobé vědy je však nejen identifikovat *všechny* faktory globální diskontinuity, ale rozpoznat i valenci a evoluční gradaci jejich vzájemných vazeb a pak vypracovat velmi pravděpodobné scénáře prognóz budoucnosti, které by umožnily účelnou *globální politiku*.

Pokusme se zde alespoň o *výčet* dynamických faktorů, které by při vypracování takového modelu měly být brány v úvahu. Je pochopitelné, že do tohoto seznamu² je třeba zařadit především ty činitele, jejichž význam a působení lze s odstupem doby prokázat už i empiricky. Mám zde na mysli faktory, uváděné manželzy Meadowsovými a J. Randersem v nedávno vydané publikaci *Beyond the Limits*:³

– *Nezvládnutý vzestup počtu světové populace*, jenž při průměrném přírůstku 1,7 % ročně vede zhruba každých čtyřicet let k jejímu zdvojnásobení. I tehdy, jestliže bychom brali v úvahu již působící zpomalující tendence uváděné na loňské káhirske konferenci, dospíváme k závěru, že v roce 2025 bude žít na naší planetě zhruba 8,5 miliardy lidí, z čehož 6,65 miliardy v nejhudších částech světa.

– *Dosavadní exponenciální industriální růst* by při ročním průměrném přírůstku 3–4 % při současné struktuře spotřeby neobnovitelných zdrojů vedl ke konci příštího století k jejich vyčerpání, a tím i k zbídačení budoucích generací.

– *Takovýto růst by způsobil neúnosné znečištění světového prostředí*. Zejména rozvoj automobilismu (vzrůst z 10,5 milionu automobilů v roce 1975 na 35 milionů v roce 1990), jakož i rostoucí spotřeba fosilních paliv hrozí gradací tzv. skleníkového efektu, který za uplynulé století zvýšil průměrnou teplotu naší planety už o 1,3 °C, což způsobilo počínající nerovnováhu vodního koloběhu, urychlené tání polárních ledovců atd.

– *Ohrožení bezpečných potravinových limitů světové výživy*, k němuž dochází v důsledku snižování rozsahu orné půdy (za uplynulých čtyřicet let se např. v Číně snížila rozloha orné půdy na jednoho obyvatele i z tak nepatrného rozsahu 0,018 ha na 0,0086 ha). Uvážíme-li erozivní vlivy, které s sebou přináší ničení subtropických pralesů (každou minutu 15 ha), snížení úrodnosti v důsledku chemizace a intenzity oddělování rostlinné a živočišné výroby, úbytek orné půdy v důsledku vysychání vodních zdrojů, pak je oprávněná letošní prognóza FAO, která uvádí, že v roce 2025 bude na světových trzích chybět zhruba 737 milionů tun obilí (pro srovnání: celková loňská produkce Číny činila 455 milionů tun).

Tento výčet dynamických destabilizačních faktorů obsažených v uvedené práci je však třeba doplnit ještě o skutečnosti, na něž upozorňují další autoři zmíněných publikací:⁴

– Na prvním místě by zřejmě bylo třeba uvést trend směřující k *zesilování tzv. strukturální nebo též organické nezaměstnanosti*, která je jedním z nejpálčivějších problémů vysoce rozvinutých zemí od osmdesátých let tohoto století. Ačkoli šlo o léta konjunktury, kdy vzestup hrubého domácího produktu neklesal pod průměr 3,2 %, zůstávalo stále 7,7 % pracovních sil (35 milionů lidí) v zemích OECD bez práce. Propočty ukazují, že strukturální nezaměstnanost v zemích Evropské unie je ještě vyšší (11,4 %). Z toho vyplývá, že se tento okruh lidí, kteří byli až dosud *tvůrci* nových hodnot, stává natrvalo *spotřebiteli* státních sociálních výdajů. Ti, kteří sestavují státní rozpočty, mají pak snahu trvat na zvýšení důchodového věku, což však ve svých důsledcích strukturální nezaměstnanost dále rozšiřuje. Tento jev ztěžuje vstup nových generací do pracovního procesu, vede k novému sociálnímu třídění a má vážné důsledky na život ve velkoměstech, kde narůstají chudinské čtvrti. Tím se vytváří i na světovém Severu sílící prostředí dehumanizující frustrace, brutality, zločinnosti i drogové závislosti.

Uvedený jev je o to závažnější, že jsme teprve na počátku rozmachu třetí tzv. informační industriální revoluce, založené na všeobecné komputizaci nejen výroby, ale v rostoucí míře i služeb. Její počáteční fáze, doprovázená silným racionalizačně-privatizačním trendem a oddělováním kapitálových toků od výroby a zaměstnanosti, bude zřejmě tento jev organické nezaměstnanosti stále více aktualizovat a vyostřovat. P. Drucker v knize *Věk diskontinuity*⁵ uvádí, že v uplynulém desetiletí došlo sice v USA k vzrůstu objemu průmyslové produkce o 40 %, ale počet zaměstnaných zde klesl o 5 milionů. V osmdesátých letech bylo ještě možné vytvářet mnoho nových pracovních příležitostí v terciárním sektoru. V devadesátých letech však jejich zdroje začaly „vysychat“, neboť fixní náklady na jedno pracovní místo výrazně vzrostly (v USA např. na 1,6 milionu \$).

– Je však třeba uvážit i další důležitý moment současné globální ekonomiky – *uvolňování kapitálových toků od toků zboží*. Tato okolnost umožňuje rychlé přesuny kapitálových prostředků do sfér s maximálním výnosem (dnes zejména do zemí východní Asie), čímž trend dalšího prohlubování strukturální nezaměstnanosti opět narůstá. Je pochopitelné, že to má za následek rostoucí nepoměr mezi nabídkovou a poptávkovou stránkou ekonomiky v důsledku snižování mezd, a tím další oslabení stability konjunkturálních trendů.

– Jestliže i na bohatém Severu hrozí *sociální polarizace*, k obdobnému jevu dochází ještě v daleko větší míře v *megapolích Jihu*. Na loňské káhirské konferenci vyslovili demografové názor, že v roce 2006 bude žít ve městech, která představují 1 % zemského povrchu, až 3,5 miliardy lidí. Z nich více než 70 % bude bydlet v megapolích světového Jihu, a to v podmínkách, které nemohou vyvolat nic jiného než sociální napětí a zhroutilí městské infrastruktury. Tato teorie je o to pravděpodobnější, že se rozpočtové náklady téměř všech velkých měst již po desetiletí pohybují v beznadějném deficitu.

– Potravinová krize a kritická situace v megapolích Jihu zvyšují i *nebezpečí migračních pohybů*. Migranti z takto postižených oblastí budou pochopitelně směřovat do zemí s vyšším životním standardem a s hustší záchytnou sociální sítí. Jestliže se v současné době dostává z těchto důvodů do pohybu kolem 30–40 milionů lidí, je velmi pravděpodobné, že na přelomu prvního a druhého desetiletí příštího století může jít už o stamiliony, ne-li o celou miliardu migrantů. Způsob, jakým by bylo možné tuto vlnu zvládnout, se zatím vymyká jakékoli prognóze.

– Již dnes zaznamenává téměř celý svět významný *vzestup zločinnosti, terorismu i drogové závislosti*. Rozsah šedé a černé ekonomiky kolísá i v ekonomicky vyspělých státech mezi 8 a 20 % hrubého domácího produktu, zatímco v rozvojových zemích jsou tato čísla dvojnásobná až trojnásobná. Jako velmi pravděpodobné se ukazuje, že se právě narůstající „městské sféry bída“ stanou urychlujícím prvkem tohoto trendu.

– Jestliže dojde k rozsáhlé migraci, k vzestupu zločinnosti a terorismu, velmi pravděpodobně to povede nejen k *oslabení demokratických struktur a tradic*, ale i k závažné proměně institucí dnešního demokratického státu. Zesílí role policejné represivních orgánů, včetně armád, a naopak bude oslabena úloha demokratických politických stran zakotvených v občanské společnosti. Extremistické směry a fundamentalistické ideologie budou na vzestupu, což otevře prostor pro politickou demagogii a intelektuální primitivismus. Jakmile se extremisté vymaní z bezvýznamnosti, vznikne nebezpečí, že využijí (podobně jako fašistické strany v první polovině dvacátého století) rostoucího společenského napětí k zvrácení dosavadních demokratických ústavních poměrů, garantujících občanské svobody a lidská práva.

– Je známo, že takovýto obrat posilující autoritativní systémy oslabuje i *stabilitu mezinárodních mírových vztahů*, zejména respektování mezinárodního práva i jeho garantů (světové organizace OSN aj.). Zvyšuje se rovněž nebezpečí vzniku agresivních válek, které se nemusejí omezit jen na konflikty mezi sousedy, ale při rychlé kumulaci negativních jevů mohou přerůst ve války koaliční, popřípadě i globální. Nelze proto vyloučit návrat k rozpolcení světa tentokrát pravděpodobně na Sever a Jih.

– Také dosud stále ještě nedokonalá soustava světového zdravotnictví může za takové-

to situace vzít za své, což by otevřelo Pandořinu skříňku *nového věku epidemií a pandemií* a pochopitelně i nového ničení přírodního prostředí a zdrojů.

V předcházejících odstavcích jsem se pokusil velmi přehledně načrtnout soubor zřejmě nejzávažnějších negativních globálních trendů, které jsou patrné už dnes, na sklonku dvacátého století. Tento výčet je znepokojující, avšak sám o sobě nestačí k tomu, abychom mohli uvažovat o možných variantách strategie globální politiky, která by mohla tento vývoj zkržít. Musíme proto vzít v úvahu ještě nejméně *dvě další kritéria*.

Především je nutné zdůraznit, že *každý z uvedených negativních faktorů je ovlivněn všemi ostatními*. Přitom míra a způsob této závislosti jsou různé. Není tedy *lineární*, ale spíše *valenční*. Viděno z tohoto hlediska, rozestupuje se náš soubor do bipolárně uspořádané množiny, které dominují *dva velmi valenční faktory*: na straně jedné lavinovitě sílící přelidnění naší planety, na straně druhé problém jak zvládnout produktivní síly a sociální důsledky nové informační průmyslové revoluce. Velmi zjednodušeně řečeno, rostoucí přelidněnost generuje destruktivní ráz globálních konfliktů, zatímco globálně optimalizovaný průběh nové průmyslové revoluce vytváří potřebné prostředky, mantinely a nakonec i brzdy, které mohou populační destrukci zpomalit a její následky eliminovat.

Nesmíme ovšem zanedbat ani druhé kritérium – *činitel kritického času*. V souladu s obecnou teorií otevřených systémů se tím rozumí strohý časový limit, po jehož překročení nastává proměna charakteru dosavadních, víceméně kauzálních a kontinuálních procesů tím, že dochází k nevratnosti některých rozhodnutí, k rozpadu vazeb systémové koherence a obvykle i k přechodu k živelně katastrofickému vývoji systémů i jejich prostředí. Na tento moment upozornil již J. W. Forrester⁶ a je velkým přínosem už zmíněné nejnovější knihy manželů Meadowsových a Randerse,⁷ že ho respektují. Vypracovali totiž několik možných počítačově simulovaných variant scénářů globálních evolučních proměn let 1900–2100, v nichž berou v úvahu pět globálně závažných faktorů: růst populace, stav přírodních zdrojů, růst průmyslové výroby, výroby potravin a světového znečištění. Ty pak demonstrují na základních parametrech životní úrovně na osobu, jako je střední délka života, spotřeba potravin, průmyslových výrobků a služeb. Vycházejíce z klíčové role populačního růstu, dospívají k názoru, že kdyby se podařilo tento faktor stabilizovat už v roce 1975, bylo by možné již na přelomu tisíciletí dosáhnout vysokého globálního životního standardu bez kolapsů. Za předpokladu, že by byla populační exploze zastavena v letošním roce, došlo by kolem roku 2050 k zhoršení standardu pod současnou úroveň. Jestliže by však změna nastala až v roce 2015, byl by neodvratný strmý pád průmyslové i zemědělské výroby zhruba na úroveň roku 1950 se všemi důsledky, které by ho provázely.

Je však třeba znovu připomenout, že uvedené modely neberou v úvahu ani řadu výše uvedených faktorů, ani různost jejich valence. Přesto je jejich přínos nesporný a naznačuje, že nastal čas rozhodné globální politiky.

Globální politika

Dynamismus 19. a 20. století určovaly kvantitativní i kvalitativní proměny řetězu průmyslových revolucí.⁸ Ty si na bázi tržních vztahů vytvářely potřebné politické vazby, funkční stereotypy a instituce, které se dnes integrují v moderním státě. Šlo vlastně v podstatě o vítězné tažení ekonomiky, již se přizpůsobovaly všechny ostatní struktury společenské organizace.

Pokud se však uskuteční zmíněné katastrofické scénáře 21. století, neopomenou budoucí historici konstatovat, že právě toto opožďování politické sféry oproti sféře živelného ekonomického vývoje v první řadě způsobilo, že lidé dneška nestačili včas reagovat na nevratné časové limity a předejít krizovému vývoji v budoucnosti. Je skutečně obtížné nevidět i dnes stále se vyhrcoující časovou krizi a s ní spojené chronické zaostávání, které opožďují tvorbu účelných politických nástrojů a institucí, s jejichž pomocí by bylo možné modifikovat a optimalizovat jak klíčové, tak i následné problémy globálního dynamismu ekonomiky věku třetí průmyslové revoluce.

Stále totiž hrozí nebezpečí, že včas nenajdeme prostředky potřebné k tomu, abychom změnilí stav, kdy chudý Jih musí sám nést důsledky oné populační exploze, kterou mu způsobil kontakt s evropskou civilizací. Světový Sever má dnes sice nesrovnatelně více prostředků než chudý Jih (hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele je zde 150krát až 200krát větší, a udrží-li se dosavadní trend, půjde v roce 2025 už o 540 násobek), ale nenašel dostatek způsobů, jak uskutečnit transfer takové části svého bohatství na Jih, jenž by zabezpečil globální ekonomickou rovnováhu.

Jestliže uvážíme obrovský rozsah ztrát, k němuž by při zachování dosavadního vývoje nutně došlo během dvou až čtyř desetiletí, zdá se jako vůbec nejlevnější řešení akumulovat a uvolnit na světovém Severu takové množství hodnot, které by umožnilo vzestup kulturní, sociální úrovně a spotřeby na světovém Jihu tak, aby v důsledku toho zdejší populační přírůstek poklesl ze současných 2,7 % na 0,7–1 %.

K tomu je však třeba na světovém Severu uvolnit určitý rozsah disponibilních prostředků, odhadovaných obvykle ročně na 400–540 miliard \$, jejichž mobilizaci zde ovšem musí zabezpečit sféra politiky.

Jako první zdroj rezervy se nabízí nutnost *skoncovat se zbrojařským trendem* rozpoutaným studenou válkou. Ještě v roce 1993 činily zbrojní výdaje 851 miliard \$. Jde tedy o částku, která by umožnila nejen zabezpečit základní potravinovou pomoc rozvojovému světu, ale i smazat značnou část jeho dlouhodobých dluhů.

Světová politika by dále neměla na světovém Severu příliš prodlužovat (např. tzv. „studeným mírem“) přechodné období, které následovalo po zhroutilí bipolarity. K tomu je však zapotřebí, aby během co nejkratší doby došlo *k obnově ekonomického růstu v zemích bývalého SSSR a východní Evropy*, protože v těchto státech je dostatek přírodního bohatství, kvalifikované pracovní síly a vhodné klimatické podmínky pro rozvoj zemědělství. Jestliže by právě zde došlo k rychlému pokroku na bázi třetí průmyslové revoluce, mohly by odtud v kritickém období kolem roku 2010 vzejít rozsáhlé pomocné zdroje, které by zmírnily konflikty této fáze.

Je jisté, že současná ekonomika je stále ještě pod vlivem obrovských dluhů, nahromaděných v dobách studené války a odhadovaných až na 15 000 miliard \$. Nicméně i tak je třeba najít politickou odvahu a způsob, jakým už dnes *zastavit strmou křivku zadlužení rozvojového světa* (v roce 1980 činilo 639 miliard \$, v roce 1994 už 1945 miliard \$, přičemž v roce 1994 byl oproti předchozímu roku zaznamenán vzrůst o 7 %). Bez toho totiž nelze uvolnit vlastní tvorbu kapitálu v těchto zemích ani zabránit katastrofálním devastacím přírodního prostředí, které urychluje snaha zaplatit i jen pouhé úroky z dluhů. Ukazuje se, že odpis dluhů je nutné začít především u zhruba 1250 miliard dlouhodobých položek.

Nevyhnutelně musí vzniknout (nejlépe na půdě Rady ekonomické bezpečnosti, ale i ve sféře Světové banky a Mezinárodního měnového fondu) *projekt globální investiční politiky*, jenž by naznačil postupy a způsoby investic v jednotlivých částech světa, zejména v 46 nejchudších zemích nazývaných někdy také „čtvrtým světem“ (Bangladéš, Indie, Pákistán, Keňa, středoafrické země, Barmá, Afghánistán, Brazílie aj.). Tento projekt by se měl odvíjet na bázi technologií zabezpečujících trvale udržitelný a ekologický růst a vynutit zákaz ničení deštných pralesů.

Prostředky potřebné k realizaci globální politiky by měly světové organizace získat z *všeobecného zdanění zejména fosilních paliv* a ostatních těžko obnovitelných zdrojů, stejně tak jako emisí CO₂, automobilové dopravy a některých chemických provozů. Jeho výtěžky by měly plynout do fondů OSN.

Je pochopitelné, že přijetí takovýchto opatření je možné jedině v tom případě, prosadí-li se mezinárodní platnost principů sociálně tržní ekonomiky.

Je také pochopitelné, že všechny tyto kroky vyvolají na určitou dobu stagnaci nebo dokonce i pokles životní úrovně v průmyslově nejvyspělejších zemích a že se neobejdou bez soustavné kontroly užití akumulovaných prostředků, která by znemožnila jejich korupční rozkrádání.

V další fázi by měla světová politika bdít nejen nad tím, aby byla důsledně respektována zásada trvale udržitelného růstu, ale aby byly od určité doby *alokovány investice tam, kde by bylo z globálního hlediska dosaženo optimálního produktivního, ekonomického, ekologického i dopravního efektu.*

Nechci tvrdit, že tyto náměty představují vyčerpávající soubor směrů, které by měla prosadit globální ekonomická politika. Nicméně není mezi nimi pravděpodobně žádný, jež by měla pominout.

Základní problém spočívá v tom, že politické prosazení tohoto budoucího historického optima přesahuje současné možnosti jak dnes nejvýznamnějších mocností (včetně USA), tak i Organizace spojených národů. Je proto třeba souhlasit s názorem Z. Brzezinského: „*Institucionalizace postupného vzniku nových forem spolupráce vyššího typu v rámci celosvětového společenství se bude muset rozvíjet po dvou hlavních liniích: jako trojstranný vztah mezi nejbohatšími a demokratickými státy Evropy, Ameriky a Dálného východu (jmenovitě Japonska) a prostřednictvím OSN jako širšího a reprezentativnějšího rámce globální politiky... to bude vyžadovat cílevědomé posílení politické váhy OSN i za cenu snížení jednostranné moci některých, v současnosti dominantních států.*“⁹

Stojíme tedy skutečně na historické křižovatce, před alternativou, kterou už v šedesátých letech vystihl F. Baade v názvu své knihy: Ráj nebo zničení světa.

¹ Uvedu jen ty nejvýznamnější. Baade, F.: Ráj nebo zničení světa. SNPL, Praha 1965. Drucker, P. F.: Věk diskontinuity. Management Press, Praha 1994. Brzezinski, Z.: Bez kontroly. Chaos v předvečer 21. století. Victoria Publishing ve spolupráci s ÚMV, Praha 1993. Meadows, D. a D.: Limits of Growth. Chelse Green, New York 1972. Meadows, D. a D., Randers, J.: Beyond the Limits. Earthcan Publications Limited, London 1992. Matthöfer, H.: Agenda 2000 – Vorschläge zur Wirtschafts- und Gesellschaftspolitik. Dietz Nf., Bonn 1993. Bell, D.: The Coming of Postindustrial Society. New York Society, New York 1973. Galbrith, J. K.: Economics and Public Purpose. Houghton Mifflin, Boston 1973. Jolly, R.: The New International Economic Order. IDS Bulletin VII/4, Sussex U. January, Sussex 1978. Richta a kol.: Civilizace na rozcestí. Svoboda, Praha 1986. Forrester, J. W.: World Dynamics. Cambridge University Press, Cambridge 1976. Myrdal, G.: Against the Stream. Pantheon Books, New York 1973. Pearce, D. W.: The Economic of Natural Resources Depletion. Macmillan, London 1975. Soukup, M.: Strategie rozvoje zemské civilizace. Svoboda, Praha 1984. Chyba, A.: Globální problém lidstva a světová ekonomika. Academia, Praha 1987. Sedlák, J.: Globální problémy lidstva. Svoboda, Praha 1985. Lipietz, A.: Choisir l'audace une alternative pour le XXI. siècle. Michel Ed., Paris 1991. Ritter, K.: Weltordnung oder Chaos. Europa Verlag, Wien 1995. Naisbitt, J.: Ten New Directions Transforming Our Lives. Warner Books Ed., New York 1984. Küng, H.: Die Prinzipien eines Weltethos. Piper, Chicago–München 1993. Neobyčejně zasvěcené úvahy a informace obsahuje i vydání osmisměsíkové monografie Handbuch der Dritten Welt, která vyšla v edici Dietz Nf. 1992–1994 ve spolupráci s E. Ebert Stiftung v redakci Dietra Nohlana a F. Nuschelera za spolupráce autorů A. Boeckha, U. Menzela, H. Mertense, H. D. Nissena, H. J. Harbatha, G. Brauna, L. Klempa, M. Glagowa, H. Sangmeistera, V. Mathiase, R. J. Opitze, E. Altwatera, R. Tetzlaffa, L. Brocka a dalších.

² Tento seznam obsahuje řadu úvah obsažených v dílech, uvedených v poznámce 1.

³ Viz Meadows, D. a D., Randers, J.: Beyond the Limits, cit. dílo.

⁴ Viz poznámka 1.

⁵ Viz Drucker, P. F.: cit. dílo.

⁶ Viz Forrester, J. W.: cit. dílo.

⁷ Viz Meadows, D. a D., Randers, J.: Beyond the Limits, cit. dílo.

⁸ Pojem a náplň těchto revolucí přejímám z hesla „Průmyslové revoluce“ z knihy Dějiny 20. století. Viz Cadaccioni, A. M. F., Gauthier, Y., Rognes, R. A.: Dějiny 20. století. Mladá fronta, Praha, s. 286 a násl.

⁹ Brzezinski, Z.: cit. dílo, s. 212.